

СПОРАЗУМ ЦЕФТА КАО ФАКТОР УНАПРЕЂЕЊА АГРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ¹

Б. Михаиловић², Весна Параушић², З. Симоновић²

Резиме: Закључивањем ЦЕФТА остварен је услов за равномернији и бржи привредни развој, усклађивање регулативе са ЕУ и СТО, повећање инвестиција, конкурентности и извоза, а тиме запослености и порасту стандарда. Све су то непходни предуслови за брже и лакше приближивање ЕУ и укључење у међународну трговину. Као потврда да је ЦЕФТА добра припрема за улазак Србије у ЕУ је и чињеница да су Словенија, Пољска, Чешка, Словачка, Мађарска, а затим и Бугарска и Румунија као чланице ЦЕФТА, постале и пуноправне чланице ЕУ.

Кључне речи: агропривреда, либерализација, заједничка пољопривредна политика, конкурентност.

Увод

Преговори о приступу Србије СТО улазе у финалну фазу у којој ће се дефинисати будући ниво царинске заштите Србије према земљама чланицама СТО (тренутно их је 149, уз 29 земаља које чекају на пријем). Такође, у овој фази преговора биће дефинисане мере аграрне политике које земља користи и које ће и у будуће моћи слободно да имплементира без вредносних ограничења (мере из групе тзв. зелене кутије, које немају или имају минималан утицај на светску трговину пољопривредним производима), али и мере које се морају

¹ Рад представља део резултата истраживања на пројекту 149007 “Мултифункционална пољопривреда и рурални развој у функцији укључења Републике Србије у Европску унију” финансираног од стране МНЗЖС.

² Мр Бранко Михаиловић, истраживач-сарадник, Мр Весна Параушић, истраживач-сарадник, Мр Зоран Симоновић, истраживач сарадник, Институт за економику пољопривреде, Београд.

подвргнути вредносним ограничењима у смислу учешћа у вредности производње (мере из тз. наранцасте кутије, које ремете светску трговину и чине да максималан износ буде ограничен на 5% вредности производње) и мере које се морају укинути пошто се сматрају недозвољеним са становишта СТО (извозне субвенције за пољопривредне производе).

Потписивање и имплементација Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ створиће зону слободне трговине између Србије и земаља чланица ЕУ. Ипак, делимична заштита домаћег тржишта биће могућа путем задржавања царинске заштите на лимитираном броју изразито осетљивих производа за земљу, као и увођењем количинских квота за увоз производа пореклом из ЕУ. Тржиште ће бити постепено либерализовано у периоду трајања Споразума (предвиђено је 6 година) и управо овај период јесте кључан за неопходне структурне промене домаћег аграра и унапређење производње/прераде и пласмана, како би смо спремно дочекали инострану конкуренцију.

Као пропратни ефекат и додатно убрзање либерализацији домаћег тржишта испољиће се приступ земље тзв. **ЦЕФТА Споразуму** (Central European Free Trade Agreements), под окриљем Пакта за стабилност Југоисточне Европе. ЦЕФТА Споразум ће између земаља региона креирати зону скоро потпуно слободне трговине чиме ће се 31 постојећи билатерални Споразум о слободној трговини у региону између земаља потписница (поред Србије, Хрватска, БИХ, Албанија, Македонија, Црна Гора) заменити једним мултилатералним трговинским споразумом.

Положај агропривреде Србије у међународним интеграцијама

Агропривреда Србије је битно подручје на коме се инсистира у контексту прикључивања Србије међународним интеграционим процесима. Постепено прерастање аграрне у политику руралног развоја стратешки је одговор на наметнута ограничења. Истовремено, систематска решења везана за финансирање активности у агросектору последњих деценија претрпела су значајне промене. Оне су настале као последица настојања да се оствари већи степен либерализације економских токова унутар агропривреде. С тим у вези, реформа аграрне политике подразумева реалоцирање постојећих субвенција које су углавном опредељене ка подручју текућег функционисања ка развојним субвенцијама.

Планирана бесповратна средства и субвенције инпута односе се на одређене производе, док су кредити из буџета неутралног карактера. Будући да је субвенционисање изричито забрањена мера домаће подршке пољопривреди у контексту захтеваних реформи од стране СТО, предвиђено је њихово постепено укидање. Спремност развијених и мање развијених земаља да се учини

радикалан заокрет у начину вођења аграрне политике наговештен је усвојеним Споразумом о пољопривреди Уругвајске рунде преговара STO (The Uruguay Round Agreement on Agriculture – URAA). Споразум је предвидео значајну редукацију државног интервенционизма у домену производње и промета пољопривредних производа.³ Промена структуре и смањење аграрне подршке предложени су у циљу стварања амбијента који подстиче раст конкурентности на међународном нивоу.

Пољопривредни произвођачи земаља чланица ЕУ имају пун и непосредан приступ мерама тржишта ЦАП (Заједничка аграрна политика), које помажу стабилизацији и повећању њихових прихода, а постоји и специјално усвојен пакет о руралном развоју за нове чланице ЕУ. **Заједничка аграрна политика Европске уније** се мора усмеравати као једна интегрисана политика која доприноси осталим елементима друштвене политике, пре свега у правцу развоја руралних подручја. Ово је свакако значајна одредница будућег развојног концепта аграра Србије.

Може се рећи да је транзиција од пољопривредне политике у социјалну, руралну и еколошку политику непобитно отпочела, али је далеко од завршетка. ЦАП је још увек прилично скупа политика, на коју иде нешто испод 50% централног буџета ЕУ (мада много мањи проценат националних буџета). Усмеравање тако високог процента националног дохотка, а тиме и ресурса, у пољопривредни сектор и стварање послова ван пољопривредног поседа (фарме), биће од суштинског значаја ако Србија треба да постигне свој циљ повећања величине просечног пољопривредног поседа и смањење броја пољопривредних поседа и пољопривредника. Садашња ситуација у аграрној политици одликује се, у основи, усвајањем битних елемената одговарајуће политике Уније, уз једну веома велику разлику: финансијски потенцијал Србије неупоредиво је мањи од потенцијала Уније, тако да то битно ограничава домете подршке.⁴

Заједничка средства из ЦАП Србија ће почети да добија када постане члан ЕУ. Вероватно је да ће постојати значајан период транзиције пре него што Србија добије пуне бенефиције од ЦАП: за десет нових чланица ЕУ утврђено је да ће овај период транзиције трајати десет година, од 2004. до 2013. године. Последишно, могуће је да Србија неће добити пуне бенефиције од система

³ Закић, З., Стојановић, Ж. (2006): *Међународне интеграције и агропривреда Србије у транзицији*, Економски видци, XI, Бр. 2, стр. 331.

⁴ Ивановић, П.,С., Богавац, В. (2003): *Усаглашавање аграрне политике Србије са заједничком аграрном политиком Европске уније и Светске трговинске организације*, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет, Београд, стр. 181.

ЦАП из заједничког буџета пре 2020. За сада, порески обвезници Србије сносе пуне трошкове помоћи својој пољопривреди. Међутим, јасно је да будућност Србије лежи у Европској унији, и да будућност њене пољопривреде лежи у ЦАП.⁵

У периоду док се Србија припрема за придруживање Европској унији, заједничка пољопривредна политика ће условити следеће промене:

- реформе сектора намирница, као што су млечни производи, шећер и воће и поврће. Неке од њих су већ у току, са недавно најављеном реформом сектора шећера што има непосредне импликације на Србију;
- финализацију “Доха рунде” Светске трговинске организације, која доноси повећани притисак да се смање или чак у потпуности елиминишу субвенције за извоз. Ово ће довести до тога да ће бити немогуће одбранили постојање многих данашњих система “организација заједничког тржишта”, и захтеваће или пун прелазак на светске цене или снажна квантитативна ограничења да би се производња у ЕУ држала на нивоима домаће потрошње. У већини случајева изабрана опција биће прелазак на светске цене, што значи да ће тарифни режим ЕУ који Србија евентуално усвоји бити много либералнији него што је сада;
- могући изазови СТО у погледу система директних плаћања “плава кутија”, вероватно ће захтевати да ЕУ ослаби везу са производњом у прошлости и да усмери плаћања директно на мерљиве социјалне и еколошке циљеве;
- даље поједностављивање неких елемената система директног плаћања, са импликацијама на врсту административних структура које ће Србија морати да уведе.

Политика подршке пољопривреди и трговини направљена је тако да испуни потребе Србије, из сопствених ресурса, уз истовремено праћење смера који ће се евентуално конвергирати са смером Заједничке пољопривредне политике.

Улога привредних комора у имплементацији Споразума

Потписивањем мултилатералног Споразума ЦЕФТА 2006 планирано је да се формира зона слободне трговине у Региону до краја 2010. године (Србија, Црна Гора, Хрватска, БиХ, Македонија, Албанија, Молдавија и УНМИК-царинска територија). Креирање јединственог тржишта од око 30 милиона становника у великој мери ће утицати и на повећање прилива страних

⁵ www.minpolj.sr.gov.yu

инвестиција⁶. Наиме, нови “уједињени Споразум“ подразумева проширење тржишта за све производе, али и трговање под истим условима за све произвођаче. Истовремено, услови и правила игре ће бити унапред дефинисани, па ће предузећа моћи на дужи рок да планирају производњу и пласман, што ће се повољно одразити на повећање страних улагања. Споразум ће значи омогућити земљама ЦЕФТА региона да тргују под једнаким условима без обзира у којој су фази у процесу приступања ЕУ и СТО. Заснован је на одредбама СТО и правилима ЕУ, те се наизива и “предворјем” ЕУ. Споразум доприноси хармонизацији односа у трговини унутар Региона за разлику од билатералних споразума који имају различите шеме либерализације. Нови ЦЕФТА Споразум обухватио је и либерализацију трговине услугама, питања инвестиција, јавних набавки, заштиту интелектуалне својине и друга. Такође, побољшан је механизам⁷ за решавање неспоразума и спорова до којих може доћи у току његове примене.

Могућност примене дијагоналне кумулације порекла робе у трговини, допринеће повећању производних и извозних капацитета и представљаће кохезиони фактор регионалне сарадње. При томе, једна од најважнијих предности новог споразума је у томе што ће се повећати атрактивност региона за страна улагања. Споразумом се успоставља заједнички правни оквир за инвестирање у ЦЕФТА регион, што ће бити опредељујући фактор за стране инвеститоре. У текућим условима глобалне трговине и глобалног светског тржишта за стране инвеститоре нису више довољне само реформе у трговини, односно либерализовани и добри трговински прописи већ је веома важно и интегрисано тржиште. ЦЕФТА 2006 допринеће да Западни Балкан и Југоисток Европе у догледно време постану интегрисано подручје које ће имати свој препрознатљив економски идентитет.

Ефикасно функционисање заједничког тржишта, односно зоне слободне трговине захтева унутар регионалну кооперацију и повезивање. Неопходно је да се идентификују и међусобно препознају потенцијални ресурси у региону. Привредне коморе су управо те чији је то главни задатак, путем сталне сарадње привредних комора земаља, преко пословних савета, мешовитих комора и Асоцијације балканских комора.

Потребно је да привредне коморе иницирају и координирају повезивање привреде путем стварања регионалних секторских организација (повезивање привреде у свим секторима и унапређење трговинских односа са земљама у региону; подстицање перспективе интеграције земаља региона југоисточне Европе у светску економију; координирање рада између гранских удружења

⁶ www.pks.co.yu

⁷ Заједнички комитет и Арбитражни трибунал.

ПКС са привредним коморама региона). На тај начин ће се допринети јачању конкурентности појединих сектора привреде у ЦЕФТА региону, њихово представљање и препознавање ван овог региона, као и повезивање и интегрисање са сродним организацијама и асоцијацијама на нивоу ЕУ. Привредне коморе морају бити активни учесници у креирању регионалног производа, у организовању заједничког регионалног привредног наступа на трећим тржиштима и промоцији регионалне економије. Наиме, коморе морају бити активни учесници у стварању регионалног брэнда. Информисање привредних субјеката, обучавање и иновирање њиховог знања и едукација пословних људи у складу са европским стандардима из различитих области пословања је област у којој привредне коморе већ доста раде. Међутим, ову функцију привредних комора треба даље развијати и унапређивати. Све привредне активности везане за коришћење коридора, транспортне, шпедитерске, царинске, складишне, банкарске и друге, морају се унапредити. Последично, унутар регионална сарадња, као и сарадња на нивоу привредних комора на плану унапређења ове, као и друге инфраструктуре је очекивана и неопходна.

Обавезе које произилазе из ЦЕФТА Споразума истичу неколико изузетно важних области у којима је потребна динамичнија улога комора⁸.

Даља либерализација. Предвиђено је да се изврши постепена либерализација трговине услугама а на основу Општег Споразума о трговини услугама ГАТС-а. Такође је предвиђено да се до 01.05.2010. године изврши постепено отварање тржишта јавних набавки како би се остварио исти третман домаћих и страних добављача.

Заштита права интелектуалне својине. Стране у Споразуму су се обавезале да обезбеде адекватну и ефикасну заштиту права интелектуалне својине у складу са међународним стандардима и међународним конвенцијама. Познато је да ће Заједнички комитет разматрати резултате либерализације. Предложено је да привредне коморе у вези са овим питањима усагласе ставове и покрену иницијативе према својим владама.

Нецаринске препреке на нивоу региона. У циљу предузимања потребних активности на олакшавању трговине и транспорта са земљама у региону југоисточне Европе и отклањању нецаринских баријера (било да се ради о традиционалним, техничким или административним), Привредна комора Србије је израдила упитник и софтвер за обраду упитника у циљу прикупљања, евидентирања и анализе нецаринских баријера. Намера је да се утврде баријере ове врсте са којима се фирме из Србије сусрећу у трговини у ЦЕФТА региону и да на основу тога упуте предлози и захтеви за њихово

⁸ www.pks.co.yu

решавање и отклањање надлежним државним органима, као и другим институцијама (националним и међународним) које се баве проблематиком функционисања трговине у Региону. Имајући у виду негативна искуства у вези деловања нецаринских препрека при примени билатералних споразума указујемо на реалну опасност да се у случају наставка примене старих и увођења нових нецаринских баријера отежа примена ЦЕФТА 2006 у смислу очекиваних ефеката.

У Привредној комори Србије је покренута иницијатива за формирање Форума комора ЦЕФТА земаља⁹. Форум ће се бавити следећим темама: међусобно признавање сертификата, правила о пореклу робе-стална едукација, заједнички пројекти комора региона у циљу побољшања инвестиционе климе, конкурентност и иновације/регионални технолошки паркови, секторско повезивање индустрија региона. У организацији ПКС у току је спровођење већег броја семинара о ЦЕФТА Споразуму (Правила о пореклу робе) по Регионалним привредним коморама. Примарни циљеви Еврокомора су:

- стварање адекватног правног оквира привредних комора који би био најпогоднији за развој компанија,
- јачање способности привредних комора у Европи у пружању помоћи економском развоју држава чланица *Еврокомора* и припреме привреде земаља југоисточне Европе за пуноправну интерграцију у ЕУ.

Према презентованим резултатима пројекта РЕЦОО (Регионални развој кроз унапређење компетентности и сарадње) у Привредној комори Србије на конференцији "Пословна сарадња у југоисточној Европи и повећање конкурентности на тржишту ЕУ", након његове двогодишње имплементације основано је шест бизнис сервис центара (Србија, Хрватска, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Албанија, Македонија) за пословне услуге, са циљем да се олакша пут бизниса у ЦЕФТА региону. У југоисточној Европи пројекат

⁹ Представници привредних комора југоисточне Европе на састанку председништва EUROCHAMBRES-а одржаног 9. фебруара ове године у Београду су се сложили да је неопходно извршити анализу позитивних и негативних ефеката примене ЦЕФТА Споразума на привредне субјекте, након чега би привредне коморе могле организовати форуме на тему превазилажење проблема у спровођењу Споразума, и пружању помоћи у укључивању привредних субјеката у ЦЕФТА. Тада је закључено да се покрене формирање Сталног Форума комора ЦЕФТА чланица са циљем размене мишљења о начинима и програмима подршке привредних комора у спровођењу обавеза из ЦЕФТА Споразума. Такође и утврђивања заједничких пројеката унапређења предузетништва, конкурентности и иновација у ЦЕФТА региону.

спроводи консултантска организација *ILTS GmbH* из Ротенбурга у сарадњи са локалним партнерима.

Уређивање ових бизнис центара истовремено представља и подстицање трговине ван граница југоисточне Европе, као и унапређење компетенција малих и средњих предузећа за приступ страним тржиштима.

Закључак

Закључење ЦЕФТА Споразума ће бити од велике користи за Републику Србију и она њиме само добија. Несумњиво је да је подручје ЦЕФТА атрактиван регион за инвестирање у који вреди улагати, и који ће унапредити међусобну регионалну сарадњу. Србија може да у оквиру ЦЕФТА Споразума постане "комерцијални центар" Западног Балкана и погодно место за стране директне инвестиције. Она као динамична земља може да постане и регионални гарант економског просперитета. Цео регион ће захваљујући ЦЕФТА Споразуму постати знатно атрактивнији за страна улагања што треба да доведе до бржег повезивања са ЕУ. Српска привреда у том процесу имаће прилику да се такмичи на ширем европском тржишту и при томе постане још успешнија, атрактивнија и конкурентнија.

Литература

1. Ђоровић, М., Милановић, М., Лазић, В. (2003): *Билансна анализа спољнотрговинске размене пољопривредних производа*, Пољопривреда и рурални развој у европским унтеграцијама, Пољопривредни факултет, Београд.
2. Ивановић, П.,С., Богавац, В. (2003): *Усаглашавање аграрне политике Србије са заједничком аграрном политиком Европске уније и Светске трговинске организације*, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет, Београд.
3. Јовановић-Гавриловић, Б. (2004): *Концепт одрживог руралног развоја и његов значај за земље Европске уније и Србију*, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет, Београд.
4. Милановић, М. и Дабовић, Д.: *"Либерализација трговине у југоисточној Европи као фаза интегрисања у Европску Унију – споразуми о слободној трговини са посебним освртом на пољопривреду"*, ЕКОНОМИСТ(тематски број), 3/2002, Београд.

5. Милановић, М.(2006): *'Приближавање Србије/СЦГ Европској унији - новије компарације пољопривреде и аграрне политике'*, Тематски зборник, специјално издање Мегатренд универзитета и Економике пољопривреде, Београд.
6. Његован, М., З. (2003): *Оквири за европску интеграцију пољопривреде Србије*, Пољопривреда и рурални развој у европским интеграцијама, Пољопривредни факултет, Београд.
7. Симић, Ј., Стевановић, С. (2004): *Ограничења и стратешке могућности прилагођавања развоја агроиндустрије Србије и Црне Горе тржишту Европске уније*, Економски анали, Економски факултет, Београд.
8. Закић, З., Стојановић, Ж. (2006): *Међународне интеграције и агропривреда Србије у транзицији*, Економски видици, XI, Бр. 2.
9. www.minpolj.sr.gov.yu
10. www.pks.co.yu

Примљено: 14.01.2008.

Одобрено: 28.03.2008.

CEFTA AGREEMENT AS A FACTOR OF IMPROVEMENT IN SERBIAN AGRO-ECONOMY

Branko Mihailović, m.a., Vesna Paraušić, m.a., Zoran Simonović, m.a.
Institute of Agriculture Economics, Belgrade, Volgina 15

Summary

Concluding CEFTA, several important conditions were realized: condition for more paced and faster economy development, coordination of the regulative with EU and STO, increase of investments, competitiveness and export, therefore employment and rise of standard. These are all necessary preconditions for faster and easier approaching to EU and taking into an international trade. As a confirmation that CEFTA is a good orientation for Serbia, to enter EU, there is a fact that Slovenia, Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary, then Bulgaria and Romania, as members of CEFTA, have become full members of EU.

Key words: agro-economy, liberalism, joint agricultural politics, competitiveness.

Author's Address:

Branko Mihailović, m.a.,
Institute of Agriculture Economics,
Belgrade, Volgina 15
Serbia
Tel: +381 11 2972 858
E-mail: brankomih@neobee.net